

ARVOSTELUA

S. N. Prokopovitsh. Työväenliike Lännessä⁶⁰

....,turvauttava yhteiskuntatieteeseen ja muka sen tekemään päätelmään, että kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä siinä kehittyvien ristiriitojen vuoksi kulkee hillittömästi tuhoaan kohti. Tarpeelliset selitykset löydämme Kautskyn „Erfurtin ohjelmasta” ” (147). Ennen kuin teemme selkoa hra Prokopovitshin esittämän otteen sisällöstä, toteamme seuraavan eriskummallisuuden, joka on hyvin luonteenomaista hra Prokopovitshille ja hänen kaltaisilleen teorian uudistajille. Minkä takia tämä meidän „kriittillinen tutkijamme” kääntyessään „yhteiskuntatieteen” puoleen, etsii „selityksiä” yksinomaan Kautskyn helppotajuisesta kirjasta? Vai luuleeko hän, että tuossa kirjasssa onkin koko „yhteiskuntatiede”? Hän tietää hyvin, että Kautsky on „Marxin perinteiden uskollinen varjelija” (I, 187), että juuri Marxin taloustieteellisistä traktaateista on etsittävä „yhteiskuntatieteen” tietyn koulukunnan „päätelmien” esitystä ja perustelua, mutta hän menettelee aivan kuin ei tietäisi edes sitäkään. Mitä meidän on ajateltava „tutkijasta”, joka rajoittuu hyökkäilemään teorian „varjelijoita” vastaan uskaltamatta kertaakaan koko kirjassaan höyhentää suoraan ja avoimesti itse tuota teoriaa?

Tuossa hra Prokopovitshin lainaamassa kohdassa Kautsky puhuu siitä, että teknillinen mullistus ja pääoman kasaantuminen menevät yhä nopeammin ja nopeammin eteenpäin, että itse kapitalismin perusominaisuuksien vuoksi tuotannon laajentaminen on välttämätöntä ja välttämättä keskeytyksetöntä, kun sitä vastoin markkinain laajentuminen „käy jonkin aikaa liian hitaasti”; „nähtävästi

on lähellä se hetki, jolloin Euroopan teollisuuden markkinat eivät ainoastaan lakkaa laajentumasta, vaan alkavat jopa supistua. Tuo ilmiö ei ole merkitsevä mitään muuta kuin koko kapitalistisen yhteiskunnan vararikkoo". Hra Prokopovitsh „arvostelee” „yhteiskuntatieteen päätelmiä” (t.s. Kautskyn viitettä *erääseen* Marxin johtamaan kehityslakiin): „Tuossa kapitalistisen yhteiskunnan kiertämättömän tuhoutumisen perustelussa näyttelee pääosaa se, että „alituinen pyrkimys tuotannon laajentamiseen” asetetaan „markkinain yhä enemmän hitaantuvan laajenemisen ja vihdoin niiden supistumisen” vastakohtaksi. Kautskyn mukaan tämä ristiriita on tuhoava kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän. Mutta” (kuulkaahan!) „tuotannon laajentaminenhan edellyttää, että osa lisäarvosta „kulutetaan tuotannollisesti”, — t.s. ensi aluksi se realisoidaan, sitten se kulutetaan koneisiin, rakennuksiin j.n.e. uutta tuotantoa varten. Toisin sanoen tuotannon laajentaminen on mitä kiinteimmin yhteydessä siihen, että ovat olemassa markkinat jo tuotetuille tavaroille; sen tähden tuotannon alituinen laajentaminen markkinain supistuessa suhteellisesti — on mahdoton juttu” (148). Ja hra Prokopovitsh on niin tyytyväinen tähän „yhteiskuntatieteen” alalle tekemäänsä ekskurssiin, että heti seuraavalla rivillä hän puhuu alentuvaisten ylimielisesti uskon „tieteellisestä” (lainausmerkeissä sanottuna) perustelusta j.n.e. Moinen tyhmänjulkea arvostelu saattaisi raivostuttaa, ellei se olisi ennen kaikkea huvittavaa. Kelpo hra Prokopovitsh on kuullut hälyä, mutta mistä, sitä ei älyä. Hra Prokopovitsh on kuullut abstraktisesta realisoimisteoriasta, jota on viime aikana kiivaasti pohdittu venäläisessä kirjallisuudessa, jota paitsi „tuotannollisen kulutuksen” merkitystä on korostettu erikoisesti narodnikkilaisen taloustieteen virheiden vuoksi. Käsittämättä kunnollisesti tätä teoriaa hra Prokopovitsh on kuvitellut sen *kiistävän* (!) ne kapitalismin pohjimmaiset ja elementaariset ristiriidat, joihin Kautsky tässä viittaa. Kun kuuntelee hra Prokopovitshia, niin ei auta muu kuin luulla, että „tuotannollinen kulutus” voi kehittyä *riippumatta lainkaan* henkilökohtaisesta kulutuksesta (ja henkilökohtaisessa kulutuksessa näyttelee vallitsevaa osaa joukkojen kulutus), t.s. että kapitalismin ei sisälly mitään ristiriitaa tuotannon ja kulutuksen välillä. Tämä on suorastaan järjettömyyttä, ja Marx ja hänen

venäläiset kannattajansa * ovat esiintyneet selvästi moista vääristelyä vastaan. Siitä, että „tuotannon laajentaminen edellyttää tuotannollista kulutusta” ei ainoastaan ole johtumatta se porvarillis-apologeettinen teoria, johon „kriittinen tutkijamme” hairahtuu, vaan päinvastoin siitä johtuu nimenomaan se kapitalismille ominainen ristiriita, mikä on olemassa tuotannon rajattoman kasvamispyrkimyksen ja kulutuksen rajoittuneisuuden välillä ja mikä on johtava kapitalismin tuhoutumiseen.

Edellä esitetyn johdosta kannattaa panna merkille myös seuraava mielenkiintoinen seikka. Hra Prokopovitsh on kiivasa Bernsteinin kannattaja, hän lainailee ja kääntää useita sivumääriä tämän lehtikirjoituksia. Tunnetussa kirjasaan „Die Voraussetzungen etc.”**. Bernstein suosittelee hra S. Prokopovitshia saksalaisellekin yleisölle venäläisenä kannattajanaan, mutta tekee kuitenkin varauksen, jonka ajatus on se, että hra Prokopovitsh on bernsteiniläisempi kuin Bernstein itse. Ja kerrassaan hassua on se, että molemmat sekä Bernstein että hänen venäläinen myötäveisajansa vääristelevät realisoimisteoriaa, mutta *täysin vastakkaisiin suuntiin*, joten he *kumpikin hakkaavat toisiaan*. Bernstein on ensinnäkin huomannut Marxilla „ristiriitaa” siinä, että tämä, asettuessaan vastustamaan Rodbertuksen kriisiteoriaa, samaan aikaan julistaa „kaikkien todellisten kriisien perimmäiseksi syyksi joukkojen köyhyyden ja rajoitetun kulutuksen”. Todellisuudessa siinä ei ole minkäänlaista ristiriitaa, kuten minulla on jo ollut tilaisuus osoittaa toisessa yhteydessä („Tutkielmia”, s. 30 ***; „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, s. 19 ****). Toiseksi Bernstein järkeilee aivan samoin kuin hra V. V. meillä, että lisätuotteen äärettömän kasvun täytyy välttämättä merkitä omistavien lukumäärän lisääntymistä (tai työläisten hyvinvoinnin kohoamista), sillä eiväthän kapitalistit ja heidän palvelijansa (sic! *****) voi „kuluttaa” koko lisätuotetta („Die Voraussetzungen etc.”, S.***** 51—52). Tämä naiivi

* Vrt. kirjoitustani „Nautshnoje Obozrenijessa”, elokuu 1899, erikoisesti s. 1572 (ks. tämän osan ss. 61—79, erikoisesti ss. 70—71. *Toim.*) ja kirjaani „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, s. 16 ja seur. (ks. Teokset, 3. osa, s. 35 ja seur. *Toim.*).

** — „Sosialismin edellytykset j.n.e.”, *Toim.*

*** Ks. Teokset, 2. osa, ss. 148—149. *Toim.*

**** Ks. Teokset, 3. osa, ss. 38—39. *Toim.*

***** — sillä lailla! *Toim.*

***** — Seiten — sivut. *Toim.*

järkeily jättää kokonaan sivuun tuotannollisen kulutuksen merkityksen, *kuten Kautsky onkin osoittanut Bernsteiniä vastaan tähdättyssä kirjassaan* (Kautsky: „Gegen Bernstein”, II Abschnitt * — „lisäarvon käyttöä” koskeva pykälä). Mutta sitten ilmaantuu Bernsteinin suosittama venäläinen bernsteiniläinen ja puhuu aivan päinvastaista, lukee Kautskylle lakia „tuotannollisen kulutuksen” osuudesta ja paisuttaa tällöin Marxin löydön sellaiseen mahdottomuuteen saakka, ikään kuin tuotannollinen kulutus voisi kehittyä täysin riippumatta henkilökohtaisesta kulutuksesta! ikään kuin lisäarvon realisointi käyttämällä se tuotantovälineiden tuotantoon poistaisi loppukädessä tuotannon riippuvaisuuden kulutuksesta ja siis edellisen ja jälkimmäisen välisen ristiriidan! Lukija voi tästä esimerkistä päätellä, „tutkimuksetko” todellakin ovat saattaneet hra Prokopovitshin „kadottamaan runsaasti puolet teoreettisista edellytyksistä” vai johtuuko tämä „kriittillisen tutkijamme” „hajamielisyys” joistakin muista syistä.

Toinen esimerkki. Kirjoittajamme on kolmella sivulla (25—27) „tutkinut” kysymystä talonpoikain osuuskunnista Saksassa. Esitettyään luettelon erilaisista osuuskunnista ja tilastotietoja niiden nopeasta kehityksestä (erikoisesti maito-osuuskunnista) hra Prokopovitsh järkeilee: „Samaan aikaan kun käsityöläisellä ei ole enää melkein mitään juuria nykyisessä talousjärjestelmässä, talonpoika pysyy yhä vankasti (!) kiinni siinä”. Miten yksinkertaista, eikö totta? Saksalaisten talonpoikain aliravitsemus, heidän nääntymyksensä ylenpalttisessa työnteossa, joukoittainen maaltapako kaupunkiin, kaikki se lienee vain pelkkää keksintöä. Talonpoikaiston „vankkuuden” todistamiseksi ei tarvitse muuta kuin viitata osuuskuntien nopeaan kasvuun (erikoisesti maito-osuuskuntien, minkä seurauksena talonpoikaislapsilta viedään maito ja talonpojat joutuvat yhä suurempaan riippuvaisuuteen kapitalisteista). „Kapitalististen suhteiden kehitys jalostavassa teollisuudessa, viedessään käsityöläisen turmioon, parantaa talonpojan asemaa. Se” (asemako?) „ehkäisee kapitalismin tunkeutumista maatalouteen”. Sepä uutta! Tähän saakka on luultu, että juuri kapitalismin kehitys jalostavassa teollisuudessa on se perusvoima, mikä synnyttää ja kehittää kapitalismia maataloudessa. Mutta

* — Kautsky: „Bernsteiniä vastaan”, II osasto. *Toim.*

hra Prokopovitsh voisi saksalaisten esikuviansa tapaan sanoa täydellä syyllä itsestään: nous avons changé tout ça, me olemme sen kaiken muuttaneet! Mutta pitääköhän se paikkansa, herrat? Olettekohan te todella muuttaneet *edes jotain*, olettekohan todella todistaneet vääräksi „peittoomanne” teorian yhdenkään perusväittämän ja vaihtaneet sen oikeampaan väittämään? Etteköhän ole päinvastoin palanneet vanhoihin ennakkoluuloihin? ..., „Toisaalta jalostavan teollisuuden kehitys turvaa talonpojalle sivuansioita”... Hra V. V:n ja kumpp. doktriinin — talonpoikain sivuansiodoktriinin — henkiinherättämistä! Hra Prokopovitsh pitää tarpeettomana mainita siitä, että nämä „ansiotulot” useimmissa tapauksissa ilmentävät talonpojan muuttumista palkkatyöläiseksi. Hän pitää edullisempaan päättää „tutkielmansa” helisevällä fraasilla: „Talonpoikaisluokka ei ole vielä menettänyt elinnsiteitään”. Tosin Kautsky osoitti juuri Saksan suhteen, että maatalousosuoskunnat ovat *kapitalismin* siirtymisen väliaihe, — mutta näimmehän jo, miten tuo hirveä hra Prokopovitsh museri Kautskyn!

Narodnikkilaisten katsomusten (nimenomaan hra V. V:hen vivahtavan narodnikkilaisuuden) henkiinheräämistä emme huomaa ainoastaan tässä mainitsemassamme kohdassa, vaan hra Prokopovitshin „kriittillisen tutkielman” hyvin monissa muissakin kohdissa. Lukija tietänee ehkä, minkälaisen kuuluisuuden (surullisen kuuluisuuden) hra V. V. on hankkinut itselleen tyypistämällä ja vulgarisoimalla ylettömästi niin sanottua „taloudellisen” materialismin oppia: hra V. V:n „uudelleen-muokkaamana” tämä oppi ei merkinnyt sitä, että kaikki tekijät johdetaan loppukädessä tuotantovoimien kehitykseksi, vaan sitä, että voidaan olla välittämättä monista tekijöistä, jotka ovat sangen tärkeitä (vaikka ne loppukädessä olisivatkin johdannaisia). Aivan samanlaista väärennystä meille tarjoaa myös hra Prokopovitsh yrittäessään saada Kautskyn kiinni siitä, ettei tämä muka ymmärrä „aineellisten voimien” (144) merkitystä, samalla kun hra Prokopovitsh itse huolettomasti sotkee sekaisin „taloudelliset organisaatiot” (145) ja „taloudellisen voiman” (146 ja erikoisesti 149). Valitettavasti emme voi pysähtyä riittävän yksityiskohtaisesti selvittelemään tätä hra Prokopovitshin virhettä, vaan meidän on neuvottava lukijaa perehtymään edellä mainittuun Bernsteinii vastaan suunnattuun Kautskyn kirjaan (Abschnitt III, § a), jossa

on seikkaperäisesti käsitelty hra Prokopovitshin toisintojen originaaleja. Toivomme myöskin, että lukija, joka lukee tarkasti hra Prokopovitshin kirjan, vakuuttuu helposti siitä, että „kriittillisen tutkijamme” kovisteleva teoria (hra Prokopovitsh muuten tässäkin vaikenee vaatimattomasti teorian perustajain mielipiteistä ja pidättäytyy erittelemästä niitä rajoittuen mieluummin lainailemaan otteita tämän teorian nykyisten seuraajien puheista ja kirjoituksista), että tämä teoria on aivan syytön tuohon „taloudellisen” materialismin säädyttömään tyypistämiseen (vrt. esimerkiksi arvovaltaisten belgialaisten kirjoittajien lausumia ss. 74, 90, 92 ja 100 toisessa osassa).

Hra Prokopovitshin esittämien otteiden johdosta on huomautettava, että hän noppii useinkin irrallisia kohtia, antaen lukijalle vääristellyn käsityksen mielipiteistä ja argumenteista, jotka eivät ole edustettuina venäläisessä kirjallisuudessa. Tämän viimeksi mainitun seikan takia hra Prokopovitshin tyhmänjulkea arvostelu tekee erittäin tympäisevän vaikutuksen. Hra Prokopovitshin kirjan lukijoille ei ole eräissä tapauksissa hyödytöntä katsahtaa jopa äskettäin venäjäksi käännettyyn professori Herknerin kirjaankin: „Työläisen työ Länsi-Euroopassa” (Pietari, 1899, aikakauslehti „Obrazovanijen” kustantama). Esimerkiksi sivulla 24 (1. osa) olevassa huomautuksessa hra Prokopovitsh kirjoittaa, että vuoden 1892 kongressissa „tehtiin tuotanto-osuuskuntien järjestämistä suosiva päätös” — ja sitten seuraa sitaatti, joka ensinnäkään ei vahvista täydellisesti tekijän sanoja ja joka toiseksi *on katkaistu* juuri siinä kohdassa, missä sanotaan, että on välttämättä „käytävä taistelua varsinkin sellaista uskoa vastaan, että osuuskunnat pystyvät muka vaikuttamaan kapitalistisiin tuotantosuhteisiin j.n.e.” (Herkner, Huomautuksia, ss. XI—XII, 6. huomautus IX lukuun).

Yhtä hyvällä menestyksellä kuin edellä esitetyssäkin tapauksessa hra Prokopovitsh musertaa Kautskyn ss. 56, 150, 156, 198 ja useilla muilla. Kerrassaan tyhjänpäiväisiä ovat hra Prokopovitshin väitteet, että Liebknecht muka 60-luvulla luopui joksikin aikaa ihanteistaan, petti ne j.n.e. (111, 112). Millaisiin äärimmäisyyksiin „tutkijamme” julkee ja itsevarmuus menee — hänen järkeilyjensä pätevyyteen olemme jo jonkin verran tutustuneet, — osoittaa esimerkiksi seuraava lause (joka ei taaskaan ole suunnattu teorian

luojaa, vaan sen „varjelijaa” vastaan): „Menettelisimme aivan perusteettomasti, jos mielisimme arvostella koko tätä työväenliikkeen konseptiota siltä kannalta, missä määrin se vastaa työväenliikkeen todellista kehityskulkua,— sen *tieteellisuuden* kannalta (kursivointi hra Prokopovitshin). Siinä ei ole eikä voi olla (sic!) hituistakaan tiedettä” (156). Kas miten jyrkkää arvostelua! Koko tuota marxilaisuutta ei kannata edes arvostella — ja sillä hyvä. Ilmeisestikin edesämme on mies, jonka osana on joko suorittaa jättiläismulistus tieteessä, „jonka hituistakaan” „ei voi olla” Saksassa vallitsevana olevassa teoriassa, tahi... tahi — kuinka sen nyt lievemmin oikein sanoisi? — tahi mies, joka „hajamielisydessään” matkii muiden sanoja. Hra Prokopovitsh kumartaa niin hartaasti uusinta epäjumalaansa, joka on tuhanteen kertaan julistanut nämä samat sanat, ettei sääli edes otsaansa. Bernsteiniltä nähkääs „puuttuu teoreettisia katsantokantoja” (198), mikä ilmenee siinä, että hän kaiketi — voitteko kuvitella? — uskoo tarvittavan tieteellistä teoriaa, joka määrää toimihenkilöiden päämäärät. „Kriittilliset tutkijat” ovat vapaita moisesta oudosta uskomuksesta. „Tiede tulee vapaaksi vasta sitten”, sanoo hra Prokopovitsh, „kun tunnustetaan, että sen pitää *paivella* puolueen tarkoituksiperiä eikä *määrätä* niitä. On tunnustettava, ettei tiede voi asettaa tarkoituksiperiä käytännölliselle puolueelle” (197). Huomautamme, että juuri näistä kannattajansa katsomuksista Bernstein onkin sanoutunut irti. „Periaatteellinen ohjelma, joka vie väistämättä dogmaattisuuteen, on vain haittana puolueen terveen kehityksen tiellä... Teoreettiset periaatteet ovat hyviä propagandassa, mutta eivät ohjelmassa” (157). „Ohjelmat ovat tarpeettomia, vahingollisia”. „Persoonallisuus voi itse olla ohjelmana, jos hän on herkkä ja aavistaa herkästi ajan vaatimukset”... Lukija ehkä luulee, että siteeraan yhä otteita hra Prokopovitshin tutkimustyöstä? Ei, siteeraan nyt sanomalehteä „Novoje Vremja”⁶¹, joka julkaisi äskettäin yleistä huomiota saaneita kirjoituksia ohjelmasta... ei tietenkään puolueen ohjelmasta,— vaan uuden sisäasiain ministerin ohjelmasta...

Mikä suhde hra Prokopovitshin saarnaamalla periaatteettomuuden vapaudella... tuota noin, „tieteen vapaudella” on niiden länsieurooppalaisten toimihenkilöiden enimmänsä osan katsomuksiin, joista rohkea kriitikkomme niin rohkeasti kirjoittelee, se näkyy seuraavista hra Prokopovitshin samai-

sesta kirjasta otetuista lainauksista: „...Tietenkin pettämättä periaatteita” (159)... „Loukkaamatta vähääkään riippumattomuuttaan, uskollisuuttaan periaatteille”... „Kiistän kompromissin vain siinä tapauksessa... jos se vie periaatteista luopumiseen tai vaikkapa periaatteista vaikeumiseen” (171)... „Menemättä periaatteettomuuteen” (174)... „Tietenkin myymättä sieluaan, tässä tapauksessa periaatteita” (176)... „Periaatteet on nyt määritelty tiukasti” (183)... (Tarvitaan) „kompassi, joka vapauttaisi harhailemasta haparoiden”, kompassi „likinäköistä empirismii” vastaan, sitä vastaan, ettei „suhtauduttaisi huolettomasti periaatteisiin” (195)... „Päämerkitys kuuluu periaatteelliselle, teoreettiselle puolelle”... (II osan 103) j.n.e.

Lopuksi vielä pari sitaattia: „Jos saksalainen sosialidemokratismi edustaisi sosialismia, eikä proletariaattia, joka on astunut puolustamaan omia etujaan nykyisessä yhteiskunnassa tajuten ensi kerran merkityksensä, niin — koska kaikki saksalaiset eivät liene sentään idealisteja — tämän idealistisia tarkoitusperiä tavoittelevan puolueen rinnalla näkisimme vieläkin vahvemman puolueen — työväenpuolueen, joka edustaisi Saksan proletariaatin ei-idealistisen osan käytännöllisiä etuja”... „Ellei sosialismi olisi tässä liikkeessä vain tavallisenä merkinä tarkoittamassa yhtä määrättyä järjestöä, jos se olisi liikkeellepanevana ideana, periaatteena, joka vaatii puolueen jäseniltä tiettyä spesifiikkistä palvelusta, — niin siinä tapauksessa sosialistinen puolue eroaisi yhteisestä työväenpuolueesta ja proletariaatin joukot, jotka pyrkivät parempaan hyvinvointiin nykyisen järjestelmän pohjalla ja jotka vähemmän ajattelevat ihanteellista tulevaisuutta, muodostaisivat itsenäisen työväenpuolueen”. Lukija kaiketi luulee taaskin...

Kirjoitettu vuoden 1899 lopulla

*Julkaistu ensi kerran v. 1928
VII Lenin-kokoelmassa*

*Julkaistaan
käsikirjoituksen mukaan*